

Sotkamon kunnan lausunto

Lausunto hallituksen esitysluonnoksesta laeiksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta sekä kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta.

Sotkamon kunta kiittää mahdollisuudesta lausua lakiluonnoksesta. Esityksessä ehdotetaan kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen kohdistuvien vähennysten jatkamista ja laajentamista osana julkisen talouden sopeuttamista. Vuonna 2027 kuntien peruspalvelujen valtionosuuteen tehtävän indeksikorotuksen vaikutusta rajoitettaisiin yhteensä 93 miljoonalla eurolla. Lisäksi vuoden 2026 määräaikaiseksi säädetty 75 miljoonan euron valtionosuusvähennys muutettaisiin käytännössä pysyväksi vuodesta 2027 lukien. Kyse on kuntatalouden kannalta merkittävästä ja pysyväisluonteisesta rahoituspohjan heikennyksestä.

Sotkamon kunta pitää julkisen talouden tasapainottamista sinänsä hyväksyttävänä ja tarpeellisenä tavoitteena. Sopeutustoimia ei kuitenkaan tule toteuttaa tavalla, joka heikentää kuntien tosiasiallisia edellytyksiä vastata niille laissa säädetyistä tehtävistä. Esityksessä kunnille ei osoiteta uusia tehtäviä, mutta valtionosuuksien pysyvä vähentäminen muuttaa valtion ja kuntien välistä kustannustenjakoa ilman, että kuntien lakisääteisiä velvoitteita vastaavasti kevennetään. Tämä on ongelmallista perustuslain 121 §:ään sisältyvän kunnallisen itsehallinnon ja rahoitusperiaatteen näkökulmasta.

Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti korostanut, ettei rahoitusperiaatteen toteutumista voida arvioida vain koko kuntasektorin tasolla, vaan vaikutuksia on tarkasteltava myös yksittäisten kuntien näkökulmasta. Sotkamon kunta katsoo, että hallituksen esityksen vaikutusarviointi jää tältä osin liian yleiselle tasolle. Esityksessä tulisi arvioida selkeämmin, miten leikkaukset vaikuttavat erikokoisiin, erilaisissa olosuhteissa toimiviin ja valtionosuuksista eri tavoin riippuvaisiin kuntiin.

Sotkamon kunnan keskeinen kanta on selkeä. Jos valtio leikkaa kuntien peruspalvelujen valtionosuuksia, tulee kuntien lakisääteisiä tehtäviä, normeja ja velvoitteita vähentää samassa suhteessa ja samassa aikataulussa sellaisissa kohteissa, jotka tuovat kunnille todellisia euromääräisiä säästöjä.

Valtionosuusleikkaukset ilman tehtävien purkamista eivät ole todellista julkisen talouden sopeutusta, vaan kustannusten siirtämistä valtiolta kunnille ja viime kädessä kuntalaisille joko veronkorotuksina, palvelujen heikennyksinä tai investointien lykkäytymisenä.

Sotkamon kunta korostaa, että valtionosuusjärjestelmän keskeinen tarkoitus on turvata kaikille kunnille olosuhteista ja tulopohjan eroista riippumatta riittävät taloudelliset edellytykset järjestää lakisääteiset peruspalvelut. Järjestelmän tehtävänä on tasoittaa kuntien välisiä kustannus- ja tarve-eroja sekä edistää kuntalaisten yhdenvertaisia mahdollisuuksia saada perusoikeuksien toteutumisen kannalta välttämättömiä palveluja. Esitetyt leikkaukset heikentävät tätä tavoitetta, jos niitä ei toteuteta yhdessä tehtävien ja velvoitteiden vähentämisen kanssa.

Sotkamo on pitkien etäisyyksien ja harvan asutuksen kunta, jossa palvelut on järjestettävä laajalla alueella asukasmäärästä riippumatta. Kustannusrakenne ei joustu samassa suhteessa väestömäärän tai valtionosuuden pienenemisen kanssa. Lisäksi kunnan tehtäviin kohdistuu kustannuspaineita muun muassa palkkaratkaisujen, kustannustason nousun, investointitarpeiden sekä TE-palvelujen rahoitus- ja järjestämisvastuun siirtymisen vuoksi. Näissä olosuhteissa pysyvät valtionosuusleikkaukset kaventavat aidosti kunnan mahdollisuuksia huolehtia peruspalveluista ja elinvoimasta.

Sotkamon kunta pitää välttämättömänä, että hallitus täydentää esityksen vaikutusarviointia erityisesti yksittäisten kuntien, harvaan asuttujen kuntien ja valtionosuuksista merkittävästi riippuvaisten kuntien näkökulmasta. Vaikutuksia ei tule arvioida vain keskimääräisten kuntatalouslukujen tai koko kuntasektorin perusteella. Muodollisesti samanlainen vähennys ei välttämättä johda tosiasiallisesti yhdenvertaiseen lopputulokseen, koska kuntien väestörakenne, palvelutarpeet, etäisyydet, veropohja ja investointitarpeet poikkeavat merkittävästi toisistaan.

Sotkamon kunta pitää ongelmallisena myös 75 miljoonan euron pysyvän vähennyksen kohdentamistapaa siltä osin kuin kunnan valtionosuus voi vähennyksen seurauksena muuttua negatiiviseksi. Jos tavoitteena on estää negatiivisten valtionosuuksien lisääntyminen, sääntelyn tulee olla tältä osin johdonmukaista ja turvata myös ne kunnat, joiden valtionosuus on ennen vähennystä niukasti positiivinen.

Sotkamon kunta muistuttaa, että koko kuntien valtionosuus järjestelmää tulee tarkastella uusiksi kokonaisuudessaan ja osa optimoinnin sekä yksittäisten muutosten kautta jo tällä hetkellä osittain todellisuuteen perustumaton valtionosuusjärjestelmä on jättänyt kunnat ja kaupungit keskenään eriarvoiseen asemaan. Sote-uudistuksen yhteydessä syntyi valtionosuuksien voittajia ja häviäjiä, eikä se ole kestävä malli millään tavalla pitkällä aikajänteellä. Kokonaisuudistuksen kautta myös mahdolliset tulevat leikkaukset kohdistuvat reilusti ja nykytilanne seuraten, eikä aiempaan malliin pohjautuen.

Sotkamon kunta ei kannata lakiluonnosta esitetyssä muodossa.

Lakiluonnosta tulee muuttaa siten, ettei valtionosuusleikkauksia toteuteta pysyvinä ilman samanaikaista, täysimääräistä ja euromääräisesti vastaavaa kuntien tehtävien, normien ja velvoitteiden vähentämistä. Mikäli tehtäviä ei vähennetä, valtionosuuksien tasoa ei tule alentaa esitetyllä tavalla. Kuntien rahoituspohjan ennakoitavuus, kunnallisen itsehallinnon tosiasiallinen merkitys ja rahoitusperiaatteen toteutuminen ovat välttämättömiä edellytyksiä vastuulliselle kuntatalouden suunnittelulle ja peruspalvelujen turvaamiselle.